

AUGUST STRINDBERG

Dygdens lön

Ur *Giftas* (1884)

När modren dog var han tretton år. Det var för honom såsom om han förlorat en vän, ty under det år modren låg till sängs, hade han likasom gjort hennes personliga bekantskap, något som föräldrar och barn sällan göra. Han var nämligen tidigt utvecklad och hade ett gott förstånd; hade läst mycket mer än skolböckerna, ty fadren som var professor i botanik vid Vetenskapsakademien hade ett gott bibliotek. Men modren hade icke fått uppfostran, hade som gift varit mannens första hushållerska och de många barnens sköterska. När hon nu blev sängliggande vid trettionio års ålder, med krafter uttömda av många barnsängar, många års nattvak, (hon hade icke sovit en hel natt på sexton år), och då hon icke vidare fick befatta sig med hushållet, råkade hon göra bekantskap med sin andra son i ordningen; den äldsta var kadett och var bara hemma om söndagarne. Som hon upphört att vara husmoder och endast var patient, försvann detta gammaldags disciplinförhållande vilket alltid ställer sig mellan föräldrar och barn. Den trettonårige sonen satt nästan alltid vid hennes bädd, när han var ledig från skola och läxor, och då läste han högt för henne. Mycket hade hon att fråga och mycket hade han att upplysa; därigenom borttogs mellan dem dessa gradtecken som ålder och ställning upprest, och skulle någon nu vara den överlägsne, så var det sonen. Men modren hade

PDF från [Litteraturbankens skola](#)

Texten är hämtad ur [Samlade verk 16. Giftas I-II](#) (1982)

Ordförklaringar finns på s. 369 i samma bok: <http://lb.se/f/StrindbergA/t/Giftas/sida/369/etext>

mycket att lära honom ur sitt förflutna liv, och därigenom voro de omväxlande lärare och lärjunge. De kunde slutligen tala om allt. Och sonen som då befann sig vid manbarhetens inträdande fick mången, med modrens finkänslighet och könsskillnadens blyghet, meddelad upplysning om det mysterium som kallas släktets förökelse. Han var ännu oskyldig, men hade i skolan sett och hört mycket, som var honom motbjudande och upprörde honom. Modren förklarade allt som förklarar kunde, varnade honom för ungdomens farligaste fiende och tog ett heligt löfte av honom att han aldrig skulle låta förleda sig att besöka dåliga kvinnor, icke en gång av nyfikenhet, ty ingen kunde lita på sig själv i sådana fall. Och hon hänvisade honom till ett sobert levnads-sätt och till umgänge med Gud i bönen när frestelsen skulle komma.

Fadren var djupt försänkt i den själviska njutningen av sin vetenskap, vilken var en sluten bok för hans hustru. Han hade, just när modren låg på sitt yttersta, gjort en upptäckt som skulle göra hans namn odödligt i den lärda världen. Han hade nämligen på en avstjälpningsplats utanför Norrtull hittat på en ny varietet av svinmollan, vilken hade böjda hår på det eljes rakhåriga blomfodret; och just nu låg han i underhandling med Vetenskaps-Akademien i Berlin att få varieteten upptagen i Flora Germanica, och väntade han varje dag svar om akademien ville odödliggöra honom genom att låta växten få bära namnet, som i sin helhet skulle lyda: *Chenopodium molle* β *Wennerstroemianum*. Vid dödsbädden var han tankspridd, nästan frånvarande, ovänlig närapå, ty han hade just fått akademiens jakande svar, och det grämde honom att icke han kunde glädja sig och sin hustru än mer, med den stora nyheten. Ty hon hade endast sina tankar på

himmelen och på sina barn. Att nu komma och redogöra för henne om ett krokhårigt blomfoder, föreföll honom själv löjligt; men, försvarade han sig, det var icke frågan om ett krokhårigt eller rakhårigt blomfoder, det var frågan om en vetenskaplig upptäckt, och vad mer var, om hans framtid, om hans barns framtid, då ju fadrens ära var deras bröd.

När hustrun var död om aftonen, föll han i djup gråt; han hade icke gråtit på många, många år. Han kände alla dessa fasans samvets kval över begångna, låt vara små, oförrätter, ty han var en förträfflig, exemplarisk äkta man, han kände ånger och blygsel över sin ovänlighet, sin tankspriddhet dagen förut, och i ett ögonblick av tomhet, fick han upp ögonen för det lumpet själviska i sin vetenskap, vilken han inbillat sig ha varit för mänskligheten. Men dessa rörelser räckte icke länge. Det var som att glänta i en dörr med fjäder på; den slog strax igen, och följande morgon sedan han skrivit formulär till begravningskorten, satte han sig och skrev en tacksamhetsadress till Vetenskaps-Akademien i Berlin. Därpå återgick han till arbetet ner i Akademien. När han kom hem om middan, ville han gå in till sin hustru och tala om sin glädje, ty hustrun hade alltid varit honom den trognaste vännen i sorgen, och den enda livet skänkt honom, som icke var avundsjuk på hans framgångar. Nu kände han en stor saknad efter denna vän, av vilken han alltid, alltid kunde påräkna »medhåll» som han sade, som aldrig sade honom emot, emedan hon inte visste vad hon skulle säga emot, då han bara gav henne de praktiska resultaten av sina forskningar. Ett ögonblick tänkte han göra bekantskap med sonen; men de kände icke varandra, och fadern fann sig alltid i den ställning mot sonen, som en officer mot sin soldat. Hans rang förbjöd honom ett närmande, och sonen var

honom för övrigt något misstänkt, emedan denne hade ett skarpare huvud än fadern och även därför att han läst en hel hop nyare böcker, dem fadren icke kände, varav stundom kunde inträffa att fadren, professorn, satt som en okunnig inför sonen, gymnasisten. Vid sådana tillfällen måste fadren antingen yttra sitt förakt över de nya dumheterna eller också begagna maktspråk och säga att skolpojkar skulle läsa över sina läxor. Då kunde hända att sonen svarade med att förete en »läxbok», och då blev professorn ursinnig, menade att de nya läroböckerna voro »åt helvete».

Fadren slöt sig in i sina herbarier och sonen gick sin väg för sig.

De bodde på Norrtullsgatan till vänster från Observatorieplanen. Ett litet envånings stenhus omgivet av en vidsträckt trädgård som förr i tiden tillhört Gartnersällskapet hade genom arv tillfallit professorn. Men som han studerade den deskriptiva botaniken utan att bry sig om den vida intressantare växtfysiologien och morfologien, vilken i hans ungdom ännu låg i sin linda, var den levande naturen för honom nästan främmande. Han lät därför trädgården med dess många härligheter växa igen och förfalla, samt arrenderade ut den åt en trädgårdsmästare mot villkor att han och hans barn skulle få behålla vissa friheter. Sonen begagnade trädgården som park; njöt av dess natur som natur, sådan den var, utan att bry sig om att taga den vetenskapligt.

Hans karaktär var som en illa gjord kompensationspendel: för mycket av modrens mjuka metall, för litet av fadrens hårda. Därför slitningar och ojämn gång. Än ytterligt känslfull, än hård, skeptisk. Modrens död tog honom mycket djupt. Han sörjde henne så, att hon blev i hans minne

apoteoserad såsom inbegreppet av allt gott, skönt och stort. Sommaren som följde därpå, tillbragte han med grubblerier och romanläsning. Men sorgen, och sysslolösheten icke minst, hade skakat om hela hans nervliv och satt hans fantasi i verksamhet; tårarne hade varit som ett varmt aprilregn vilket väcker fruktträden så att de narras gå i blom för att sedan frysa i majfroster innan befruktningen är fullbordad. Han var femton år, den tidpunkt då kulturmänniskan är manbar och mogen att ge liv åt kommande släkten, varifrån hon hindras av brist på föda åt ungarne. Han stod sålunda i begrepp att inträda i det, minst tioåriga martyrium som den unge mannen har att genomgå under strider mot den allsvåldiga naturen, innan han får tänka på att förvärva rättighet att uppfylla naturens lag.

*

Det är i pingsttiden en varm middag. Äppelträden stå vita av blom som naturen med slösande frikostighet vräker ut. Vinden skakar kronorna och frömjölet yr omkring i luften; somt kommer till sin bestämmelse och väcker liv, somt faller på jorden och förgås. Vad bryr sig den oändligt rika naturen om en handfull mjöl mer eller mindre! Och när blomman är befruktad, faller hon sina skära blad som snart ligga vissna på sandgången, tills de ruttna vid nästa regn, upplösa sig, gå ner i jorden och stiga upp igen genom saven för att åter bli blom och den gången kanske frukt. Men nu börjar striden: de som varit nog lyckliga att komma åt solsidan de gå till; fruktämnet sväller och om icke frost inträffar blir det snart fruktkart; men de som råkat komma åt norr, alla stackare som sitta i skuggan av de andra och aldrig få se solen de vissna och falla av och trädgårdsmästarn krattar ihop dem och kör dem i skottkärran upp till svingården. Och nu står äppelträdet med

grenarne tyngda av halvmogen frukt, små trinda gullgula kartar med rosenröda kinder; nu gäller en ny strid; få de alla leva, då brista grenarne av tyngden och trädet dör. Därför kommer stormen! Då gäller det att ha starka skaft och kunna hålla sig kvar; ve de svaga, ty de voro dömda till undergång. Så kommer viveln. Den har också fått liv och har en skyldighet mot sitt kommande släkte! Och så äta larverna upp äpplet ända till skaftet och så faller det ner på sandgången. Men masken har smak, och den väljer de starkaste och sundaste, ty eljes skulle det bli för många starka i livet, och då blev kampen alltför livlig.

Men i kvällsstunden när mörkret kommer, då börja djurens dunkla begär att vakna. Nattskärran lägger sig på den nygrävda varma trädgårdssängen och lockar sin make. Vilken? Det få hanarne avgöra!

Och huskattan smyger mätt och varm ut från spiselvrå efter att ha druckit sin nysilade aftonmjölk och trampar försiktigt mellan narcisser och gula liljor, rädd att bli våt och ruggig av daggen innan älskaren kommer. Och så luktar hon på den nyspruckna lavendeln, och så lockar hon. Från grannens plank kommer den svarta katten bred i ryggen som en mård, och han svarar på locket; men så kommer trädgårdsmästarens trefärgade katt från ladugården, och nu blir det strid. Den svarta, mjuka matjorden yr omkring dem, och nysådda rädisor och spenatplantor ryckas ur sin stilla sömn och sina starka framtidsdrömmar. Den starkaste segrar och honan väntar neutral på att mottaga segrarens frenetiska omfamningar. Den besegrade flyr för att söka en ny strid, där han är den starkaste.

Och naturen ler, nöjd, ty den vet icke av annan trolöshet än den mot hennes bud, och hon ger den starkare sin rätt, ty

hon vill ha starka barn, om hon så skall döda den lilla individens »oändliga» jag. Och intet pryderi, inga betänkligheter, inga bekymmer för följderna, ty naturen ger alla mat – utom människan.

Han gick ut i trädgården, sedan supén var slut och fadren satt sig vid sängkammarfönstret att röka pipa och läsa aftontidningar. Han gick fram åt gångarne och kände alla dessa dofter som växten endast sprider när han står i blom, det finaste och starkaste destillat av eteriska oljor som skola i sig koncentrera individens hela kraft för att höja sig till släktherepresentant. Han hörde myggens bröllopssång över lindarne, klagande som en sorgesång för vårt öra, han hörde nattskärrans spinnande locktoner, kattornas brånande skrik, som om döden och icke livet skulle skänka arv; tordyvelns surrande, nattfjärilns flaxande, läderlapparnes pip.

Han stannade framför ett narciss-stånd, bröt en blomma och luktade på den tills tinningarne bultade. Han hade aldrig sett så noga på den blomman. Men förleden termin hade han i Ovidius läst om den sköna ynglingens förvandling till narcissusblomman. Han hade icke funnit någon vidare mening i denna myt. En yngling som av obesvarad kärlek, får denna brånad vänd mot sig själv och slutligen förtäres av lågan förälskad i sin egen bild som han ser i källan! Nu, när han betraktade dessa vita kalkblad, dessa bägarblad vaxgula som en sjuklings kinder, och med dessa fina röda strimmor som dem man ser på en lungsiktig, där blod sprängts ut i hudens yttersta finaste kärl, under trycket av en upprepad hosta, kom han att tänka på en kamrat i skolan, en ung adelsman som gått som sjökadett om sommaren och vilken hade detta utseende.

När han luktat länge på blomman försvann den starka nejliliklukten och lämnade en äcklig såpaktig stank efter sig som kväljde honom.

Han vandrade framåt tills gången krökte in åt höger under en välvd allé av huggna almar. I halvdunklet såg han längst fram i perspektivet den stora gröna slänggungan som rörde sig fram och åter. På bakbrädan stod en flicka och satte den i gång genom att böja knäna och kasta kroppen framåt under det att hon höll i sidostängerna med upplyftade armar. Det var trädgårdsmästarens dotter som gått fram i påskas och nyss fått lång klänning. Men i kväll hade modren låtit henne ta på en halvlång som hon skulle slita ut hemma. När hon fick se den unge herrn blev hon först generad över att hon visade strumporna, men hon stod kvar; och herr Theodor gick fram och såg på henne.

– Stå inte där, herr Theodor, sade flickan som fick gungan i full fart.

– Varför får jag inte stå här, svarade denne, som kände draget av hennes fladdrande kjolar fläkta om sina heta tinningar.

– Fy nej, sade flickan.

– Får jag komma in, skall jag gunga Augusta, sade herr Theodor och kastade sig med fart in i gungan.

Och så stod han mitt emot henne inne i gungan. Och när gungan gick upp, svepte hennes klänning om hans ben, och när den gick ner stod han lutad över henne och såg henne rätt in i ögonen som lyste av rädsla och behag; och den tunna bomullskoftan smög tätt efter de unga brösten som skarpt tecknade sig under det randiga kattunet; och hennes mun stod halvöppen så att de vita friska tänderna logo emot honom som om hon ville bita honom eller kyssa honom. Allt

högre gick gungan, ända tills hon slog emot lönnens högsta grenar. Då uppgav flickan ett anskri och föll i hans armar, så att han måste sätta sig på bänken. När han kände den mjuka varma kroppen rycka och på samma gång trycka sig mot hans gick det som ett elektriskt slag genom hela hans nervsystem, det svartnade för hans ögon och han skulle ha släppt henne om han icke känt hennes vänstra bröst mot sin högra överarm. Gungan saktade. Hon sprang upp och satte sig på bänken mitt emot. Och så suto de och sågo ner, men vågade icke se varandra i ansiktet. När gungan stannat, steg flickan ur och låtsades svara på någon som icke ropat henne; och herr Theodor blev ensam.

Blodet sprang i hans ådror. Han kände sin livskraft fördubblad. Men han visste icke klart vad som hänt. Han föreställde sig dunkelt han var en elektrofor vars positiva elektricitet under en urladdning förenat sig med den negativa. Och detta under en svag, till det yttre kysk, beröring med en ung kvinna. Sådant hade han icke erfarit då han till exempel under brottningslekar på gymnastiken hållit kamrater hårt omfamnade. Han hade sålunda känt det kvinnligas motsatta polaritet och han erfor nu vad det ville säga att vara man. Och han var man. Icke en brådmognad, som genom våld på naturen, kommit att slå ut för tidigt, ty han var en stark, härdad, frisk yngling.

När han nu vandrade i gångarne, kände han också nya tankar stiga upp. Livet tycktes honom allvarligare, känslan av plikt och skyldighet trädde fordrande fram. Men han var endast femton år. Han var icke konfirmerad än, kunde ännu icke på många år inregistreras i samhället och följaktligen icke tänka på att föda sig, mycket mindre en kvinna och barn. Hans allvarliga sinnesförfattning lockade honom nämligen

icke till några tankar på lösaktighet, utan kvinnan var för honom något för livet; hans andra pol, hans komplement. Nu var han andligen och kroppsligen mogen för att gå ut i världen och skaffa sig bröd. Vad hindrade honom? Hans uppfostran som icke lärt honom något nyttigt; hans sociala ställning som förbjöd honom gå ner till handarbetet; kyrkan, som icke fått hans ed på att vara prästerskapet trogen; staten, som icke fått hans ed på att vara Bernadotte och Nassau trogen; skolan, som icke ännu fått dressera honom för att vara mogen för universitetet, överklassens hemliga ordensförbund mot underklassen; ett helt berg av fånigheter låg över honom och hans ungdom. Det var för honom, nu sedan han kände att han var man, såsom om hela den förestående uppfostran var ett institut, där han skulle kastreras först innan man vågade släppa honom in i harem, där en manbarhet skulle varit farlig, ty någon annan idé i allt detta kunde han ej upptäcka. Så försjönk han åter ner i sitt nuvarande tillstånd av omyndig. Han tyckte sig vara en planta av bleksallat som man binder ihop och sätter under en blomkruka, för att den skall bli så vit och mör som möjligt och för den skall hindras att i solljuset få skjuta gröna blad, gå i blom, och minst av allt, gå i frö.

Under dessa tankar gick han av och an på trädgårdsgångarne tills klockan tutade tio i Adolf Fredrik. Då vände han åter till byggningen för att gå upp och lägga sig. Men farstudörren var stängd. Han måste knacka på kökskammarfönstret. Huspigan kom i underkjolen och öppnade och han kunde se hennes bara axlar över linnnet som fallit ner.

Allt svärmeri försvann i ett ögonblick och han ville ta fatt i henne, trycka hennes bröst, para sig, med ett ord, ty nu var kvinnan endast hona för honom. Men flickan hade kommit in

och slagit igen dörren efter sig. Då skämde han och gick upp på sin kammare.

Väl kommen upp öppnade han fönsterna, doppade huvudet i handfatet och tände sin lampa.

När han kom i säng tog han fram Arndts Andliga Morgonröster, vilka han ärvt av sin mor, och av vilka han alltid läste en stump om kvällarne, för mera säkerhets skull, ty om morgnarne var tiden knapp. Med boken väcktes tankarne på kyskhetslöftet som han givit modren, och så fick han ont samvete. En fluga som kom in på lampglaset och med brända vingar snurrade på nattduksbordet, ledde hans tankar på annat, ut i det obestämda, och sedan han lagt bort Arndt, tände han en cigarr. Han hörde hur fadren drog av sig stövlarne i sängkammaren på nedra botten; hur han knackade ur pipan mot kakelugnskransen; slog i ett glas vatten ur karaffinen, och gjorde sig i ordning att gå i säng. Så tänkte han hur ensamt denne skulle känna det nu då hans hustru var borta. Förr kunde han höra genom trossbotten huru de förtroligt samspråkade med halv röst om saker som de alltid voro ense om; men nu hördes icke någon röst mer; endast de döda ljuden av en människas styrande och ställande om sin person, vilka likt figurerna i en rebus måste ställas i hop för att få något liv av dem.

Slutligen lade han bort cigarren, släckte lampan och läste tyst Fader Vår, men kom inte längre än till femte bönen förr än han somnade.

Mitt i natten vaknade han i en dröm. Han hade haft trädgårdsmästarns flicka i sina armar. Var och när mindes han ej, ty han var alldeles bedövad och han föll strax i sömn igen.

På morgonen var han tungsint och hade huvudvärk. Föll åter in i sina tankar på framtiden, vilken låg tungt över honom och tryckte kvävande på hela hans tillvaro. Han såg med fruktan huru sommaren gick, vilken med lovets slut åter skulle sätta honom i det förnedringstillstånd som skolan erbjöd, där varje hans tanke skulle dödas under andras, där självverksamheten hjälpte till intet, då endast ett bestämt antal förflutna år kunde föra honom fram till målet. Det var som att göra en resa på ett godståg; lokomotivet måste stå så och så länge på stationerna, och när ångtrycket blev för starkt av brist på kraftförbrukning, måste man öppna säkerhetsventilen. Trafikstyrelsen hade uppgjort tabellen och man fick icke komma för tidigt till stationerna. Det var huvudsaken.

Fadren såg att sonen bleknade och blev mager, men det trodde han var av sorg efter modren.

*

Så kom hösten. Först med skolan. Han hade under sommarens ensliga umgänge med vuxna människors liv och strider i romanerna blivit van att betrakta sig som en vuxen. Nu kommo lärarne och duade honom. Kamrater, pojkar som ännu icke respekterade den kroppsliga friheten, tilläto sig handgripligheter, vilka nödgade honom till dylika. Och denna bildningsanstalt som skulle förädla honom till inträde i samhället, vad lärde den, och huru förädlade den.

Läroböckerna voro endast samt och synnerligen skrivna under överklassens kontroll och gingo alla ut på att få underklassen att tillbedja överklassen. Lärarne talade ibland med rörelse till lärjungarne om huru otacksamma de voro; de visste icke vilka fördelar deras föräldrar gav dem genom att skänka dem denna bildning som så många fattiga fingo

försaka. Nej, i sanning, de unga voro icke nog fördärvade ännu att kunna genomskåda hela denna gränslösa utsträckning av bedrägeriet och dess fördelar. Gav undervisningen någon enda gång en ren glädje genom det undervisade själv? Nej! Därför måste lärarne oupphörligen vädja till lärjungarnes lägre passioner, ambitionen (ett snyggare namn på den lumpna äregirigheten att vara högre skattad än de andra), intresset, fördelarne!

Vilken eländig maskerad denna skola! Icke en enda av ynglingarne trodde på välsignelsen av att uppräknat hatade konungar, lära sig obrukbara språk, att bevisa axiomer, definiera självklara saker, räkna ståndarknappar på örterna och ledgångarne på insekters bakben, för att slutligen icke veta mer än att de hette så och så på latin. Huru många långa timmar försattes icke för att förgäves söka vetenskapligt dela en vinkel i tre lika stora delar, då det kunde »ovetenskapligt» (d.v.s. praktiskt) göras på en minut med en gradskiva.

Vilket förakt för allt som var nyttigt! Systrarne, som läste Ollendorffs Franska Grammatika, de kunde tala franska efter två års förlopp, gymnasisterna kunde inte säga ett ord efter sex år. Och med vilket överhögt medlidande de uttalade ordet Ollendorff, såsom inbegreppet av allt dumt, som var gjort sedan världen skapades.

Men när systrarne begärde en förklaring och frågade om icke språket var gjort för att uttrycka människans tankar, då svarade den unge sofisten med en fras, lånad av en lärare som sett den citeras såsom Talleyrands: Nej, språket är gjort för att dölja människans tankar. Detta kunde naturligtvis inte en ung flicka fatta, ty sina infamier förstå männen att dölja, men hon trodde att brodern var rysligt lärd och hon disputerade icke vidare.

Och så den förfalskande estetiken, som kastade sin slöja av lånad glans, falsk skönhet över alltsammans. »Stå stark du ljusets riddarvakt», fick man lära sig sjunga, »med mod på dina skilda banor!» Vilken riddarvakt, med adelsbrev, studentbrev, falska attester allesamman, efter vad de själva kunde inse; åt ljuset, det vill säga åt överklassen, som hade sitt förfärliga intresse av att hålla underklassen i mörker genom skolor och religion. »Och framåt framåt på ljusets bana!» Alltid kallades saken vid omvänt namn! Naturligtvis därför att då en »underklass» skulle komma med ljus, det då skulle vara preparerat att få det till att han kom med mörker! Du unga »friska» kämpahär! Så friska de voro, alla dessa enerverade, av sysslolöshet, otillfredsställd drift, äregirighet, förakt för alla som icke hade råd att bli studenter! O, de överklassens poeter, som ljugit så vackert! Voro de bedragare eller bedragne?

Vad talade alla dessa ynglingar om i vardagslag? Om studierna? Aldrig! På sin höjd om ett betyg! De talade om liderlighet. Från morgon till kväll! Om möten med flickor; om biljardspel, om punsch, om könssjukdomar som de hört omtalas av äldre bröder. De gingo om middagarne och »togo paraden», och den som då var mest försigkommen, han kunde säga namnen på löjtnanten och tala om var dennes flicka bodde. En gång hade två av »ljusets riddarvakter» i sjätte klassen, helt naivt gått upp på Hasselbacken, mitt på blanka sommarmiddan med två prostituerade kvinnor och satt sig öppet ute på verandan att äta middag. De blevo för sin naivetet relegerade från läroverket. Att det icke var för lastbarhet, kunde man sluta därav att de ett år därefter togo studentexamen, sålunda vinnande ett helt år, och att de efter slutade studier i Uppsala, sändes till en av Europas

huvudstäder att vid Ambassaden representera de förenade Konungarikena Sverige och Norge.

I en sådan omgivning frampinade unge herr Theodor sin bästa ungdom. Han hade genomskådat sveket, men icke kunde han bryta med det! Hur skulle det gå till? frågade han ofta sig själv, men fick intet svar. Han blev naturligtvis medbrottslig och lärde sig tiga!

Konfirmationen blev för honom ett spektakel såsom skolan varit. En ung pastorsadjunkt som var läsare, skulle i fyra månaders tid lära honom Lutheri Katekes, honom som läst teologi, isagogik, dogmatik, nya testamentet på grekiska och så vidare. Men den stränga pietismen med dess fordran på sanning i livet och levernet kunde icke undgå att göra sitt intryck på honom.

Det var en novembermorgon de voro kallade till kyrksalen för att skrivas upp. Herr Theodor befann sig, helt oväntat såsom medlem av en helt annan krets än den han dagligen i skolan hade omkring sig. När han trädde in i samlingsrummet, möttes han av blickar från väl hundra par ögon, vilka alla sågo på honom såsom på en fiende. Där voro tobaksbindare från Ljunglöf, sotaregossar, lärgossar från alla yrken. De tycktes nog också vara fiender sinsemellan, ty de kastade öknamn åt varandra, men denna fiendskap mellan yrkena var mera tillfällig; och huru de än kivades så hängde de ändock ihop. Han kände en underlig kvävande luft slå emot sig, och i det hat varmed han kände sig hälsad, låg även ett förakt, baksidan av en viss respekt eller avund. Han såg sig förgäves omkring efter någon kamrat, någon likasinnad, likaklädd. Det fanns ingen. Församlingen var fattig och de rike sände sina barn till Tyskan som då var på modet. Det var folkets barn; det var underklassen, med vilken han nu inför

Herrans altare skulle råkås såsom jämlike. Han frågade sig själv vilken avgrund som egentligen skilde honom från dessa? Voro de icke kroppsligen lika begåvade som han? Jo, bättre kanske, ty alla förtjänade de redan sitt bröd, och en del kunde till och med hjälpa gamla föräldrar! Voro de sämre utrustade på förståndets vägnar? Det kunde han inte påstå, ty han hörde dem, under form av speord, kasta de skarpaste iakttagelser omkring sig; de kunde säga radikala kvickheter, som han endast av högfärd avhölls från att belöna med ett skratt; och när han tänkte på alla dumbommar han hade till kamrater i skolan kunde han icke få ett bestämt streck mellan sig och dem. Men det fanns där! Var det de fula kläderna, de fula ansiktena, de grova händerna? Ja delvis var det nog det? Och han kände i synnerhet deras fulhet stöta sig! Men voro de sämre därför att de voro fula?

Han hade en florett med sig, ty han skulle på fäktlektion på middagen. Denna ställde han i en vrå för att den icke skulle ådraga sig någon obehaglig uppmärksamhet. Men den var redan observerad. Ingen visste egentligen vad det var för en tingest, men de förstodo att den föreställde ett vapen. Några av de djärvaste gjorde sig ärende bort i vrån för att undersöka den. De petade på lindningen om fästet, skrapade med naglarne på parerplåten, böjde på klingan, fingrade på den lilla bollen av handskskinn. Det var som att se harar nosa på en bössa som de skulle ha hittat i skogen. De förstodo icke vartill den skulle användas men de kände att det var något fientligt, som hade ett dolt ändamål. Slutligen kom en gördelmakarlärling, vars bror var livgardist, fram till de nyfikna och avgjorde genast frågan: kan ni inte se att det är en sabel, era snorgersar! Och därmed kastade han en blick av

respekt på herr Theodor, en blick också av hemligt förstånd som om han sagt: Vi förstå det där vi!

Men det såg en repslagargosse, vilken en gång varit på artillerit för att bli trumpetare, och som han ansåg sig förbigången vid domens fällande, kunde han icke hålla mun utan förklarade att de skulle få bita honom i ryggen om det inte var en värja! Följden härav blev ett slagsmål som förvandlade hela kyrksalen till en enda stor hundgård rykande av damm och fyllt med tjut.

Då öppnas dörren och där står pastorsadjunkten. En ung, blek, mager karl, med utslag i ansiktet och urvattnade blå ögon. Han gav först till ett anskri. Vildjuren upphörde att slåss. Därpå gav han över en utgjutelse om Jesu dyra blod och den Ondes makt över hjärtan. Slutligen fick han alla hundra pojkarne att sätta sig på bänkar och stolar. Men nu var han alldeles andfådd och rummet fullt av upprivet damm. Han kastade en blick uppåt fönsterventilen och sade med matt stämma: öppna luckan. Men det var som att väcka stormen igen. Tjugofem pojkar störtade upp och slog ihop i en hög vid fönstret för att få fatt i snöret till ventilen.

– Gå och sätt er! gav prästen till i ett nytt anskri och sprang upp efter käppen.

Nytt lugn för ett ögonblick. Prästen tänkte ut ett mera praktiskt sätt att utan batalj få opp luckan.

– Du, sade han, och pekade på en liten skrämmd stackare, gå och öppna luckan!

Den lille gick fram till fönstret och sökte lösa upp det sammandragna snöret. Under andlös tystnad avvaktade församlingen resultatet, då en stor pojke i sjömanskläder, vilken nyss kommit hem från Spanien med briggen Carl Johan, förlorade tålamodet:

– Här ska ni djävlar i min själ se på en gosse som kan, sade han, och, i en blink hade han kastat av sig i skjortärmarne, äntrat fönsterbrädan, dragit upp sin kniv och skurit av snöret –

– Kapa gajet bara! hann han säga innan prästen fick tid att uppge ett nytt anskri såsom en hysterisk kvinnas och därmed bokstavligen skrämde ner sjömannen, vilken bedyrade, att »fallet hade skäggat sig» och att ingenting annat var att göra än att »kapa».

Prästen var alldeles utom sig. Icke hade han, han kom från en stilla landsbygd, dock kunnat tro att en ungdom kunde vara så djupt fördärvad, sjunken i osedlighet, i synd, och på förtappelsens väg så långt kommen som denna. Och så en lång historia om Jesu dyra blod.

Det var ingen som förstod vad han sade, ty de hade icke något begrepp om sjunka, då de egentligen aldrig varit uppe. Församlingen visade därför en stor likgiltig köld. Prästen fortfor att tala om Jesu dyra sår, men ingen tog åt sig, ty ingen visste sig ha sårat någon Jesus. Han försökte nu med djävulen, men den hade ingått så i deras umgängesspråk som ett talesätt, så att den icke heller gjorde något intryck. Slutligen hittade han det rätta! Han talade om den till våren stundande konfirmationen. Han erinrade om föräldrarne som väntade att få föra sina barn ut i livet; men när han kom på tal om husbönderna som icke ville ge någon anställning om de icke voro konfirmerade, då var han oemotståndlig, och det var icke en som icke förstod konfirmationens djupa betydelse. Nu var han sann och nu förstodo honom alla unga sinnen. Till och med de vildaste blevo spaka.

Och så börjades uppskrivningen! Hu! så många bristfälliga prästbetyg. Hur skulle de kunna komma till Jesus

när deras föräldrar icke voro vigda; huru skulle de få komma till syndarnes nådabord när fadern var straffad första resan. Hu! Sådana syndare!

Herr Theodor var djupt skakad av alla dessa offentliga skymfar som utdelades. Han ville blunda, men han kunde det icke. När han slutligen kom fram med sitt prästbetyg och adjunkten läste: Sonen Theodor född den och den dagen det och det året av: Föräldrarne: Professorn och Riddaren ..., då gick ett svagt solsken över adjunktens anlete och han nickade vänligt när han frågade: Hur står det till med pappa? Och så drog en slöja av vemod över hans vitgula anlete, när han såg att modren var död, vilket han visste förut; och ett kärleksligt, beklagande gråtfullt: »Hon var ett Guds barn, hon», liksom talat till sig själv, undföll honom såsom en förebråelse mot »pappa», som bara var Professor och Riddare. Därpå fick herr Theodor gå!

När han kom ut, tyckte han sig ha varit vittne till något som han aldrig trott att det fanns. Voro dessa ynglingar så djupt sjunkna därför att de begagnade svordomar och grova ord som alla hans kamrater, hans far, hans farbror och hela societeten begagnade sins emellan! Vad var det för sedefördärv som här talades om? De voro ystrare än andra bortskämda barn, därför att de voro starkare. Att deras prästbetyg voro så bristfälliga, var det barnens fel? Hans far hade aldrig stulit, men icke behöver man stjäla då man har sex tusen kronors lön och får göra precis så mycket man vill. Det hade ju varit en löjlighet eller en abnormitet, om han stulit.

Och så gick herr Theodor till skolan igen, och där kände han vad det ville säga att ha fått uppfostran; ty här chikanerades ingen för en liten fåt; här fick man ha sina och

föräldrarnes svagheter tämligen i fred; här var man bland likar och alla förstodo varandra.

Och därefter »tog man paraden», och smög in på ett kafé för att få en likör och så gick man på fäktsalen. Och när han här av löjtnanten titulerades herre, såg alla dessa ynglingar med smidiga lemmar, fria later och glada miner, alla vissa om att en god middag väntade dem hemma, då kände han att det fanns två världar i livet, en över- och en under-, och då tog det i honom såsom ett ont samvete när han tänkte tillbaka på den mörka kyrksalen och de trista människobarnen, vilkas alla sår och hemliga brister så obarmhärtigt granskades under förstoringsglas, för att de skulle bli delaktiga av den sanna ödmjukheten, utan vilken överklassen icke skulle få ha sina glada svagheter i fred. Och därmed hade något oharmoniskt kommit in i hans liv.

*

Huru än herr Theodor kastades emellan sin naturliga trängtan till livets halvkända lockelser och sin nyförvärvade benägenhet till att vända hela livet ryggen och rikta sin håg mot himmelen, svek han aldrig sitt löfte till modren. De upprepade samkvämen i kyrkan med läskamraterna och prästen förfelade icke att göra sitt intryck på honom. Han var stundom dyster, och grubblande, och kände att livet icke var som det borde vara. Det kändes som om något oerhört brott var begånget en gång i tiden och som om detta nu höljdes i massor av bedrägeri; han kände sig som flugan inrullad i spindelns nät; varje försök att riva ett hål åtföljdes av en ny inrullning med en ny kvävning.

En afton, ty prästen begagnade alla effekter för att imponera på de unges hårda sinnen, hade de haft läsning ner i kyrkans kor. Det var fram i januari månad. Två gaslågor

lyste matt upp koret och visade altarets marmorfigurer i gräsligt förvridna proportioner. Hela den stora kyrkan med sina två varandra korsande tunnvalv i halvsjymning. I fonden längst bort såg man orgelns blanka tennpipor kasta svaga reflexer av gaslågorna från koret; och änglarne ovanför blåste till domen i sina basuner, men syntes nu blott som mörka hotande övernaturligt stora människofigurer. Korsgångarne slutade i fullständigt mörker.

Prästen hade hållit en utläggning på sjätte budet. Han hade talat om hor inom och utom äktenskapet. Huru hor bedrevs mellan äkta makar, det kunde han icke redogöra för, oaktat han själv var gift, men utom äktenskapet det hade han reda på. Så kom han till kapitlet om självbefläckelse. När han nämnde ordet, gick det som en susning genom ynglingaskaran och med vita kinder och håliga ögon stirrade de på honom som om de sett ett spöke. Så länge han talade om helvetets straff voro de tämligen lugna, men när han började läsa berättelser ur en bok om huru ynglingar dött vid tjugofem års ålder med förstörd ryggmärg såsom Guds barn, då sjönko de ihop på bänkarne och kände golvet gunga under sig. Slutligen talade han om en historia om en gosse som vid tolv års ålder kom på dårhus, och vid fjorton år avled i tron på sin Frälsare. Då var det som att se ett hundra opptvättade lik gillrade på stänger. Botemedlet mot detta onda, det var endast ett, endast ett, Jesu dyra sår. Någon detaljerad uppgift på huru de skulle användas mot för tidig manbarhet avgav han ej. Emellertid skulle man avhålla sig från att dansa, gå på teatern, besöka lekstugor och framför allt avhålla sig från kvinnor, det vill säga motsatsen av vad man i själva verket borde göra. Om lasten var en dräpande motsägelse av samhällslagens proklamation att mannen först vid tjuogoett år

är manbar, det lämnades åt tystnaden. Om den kunde förhindras genom tidigare äktenskap, genom att skaffa nödtorftig mat åt alla i stället för kalas åt några, det lämnades därhän. Resultatet blev, att man skulle kasta sig i Jesu armar, det vill säga gå i sektkyrkor, avhålla sig från allt bestyr med världen och lämna den åt överklassen. Nog av, efter duvningens slut bad prästen de fem första på första bänken att stanna. Han ville tala vid dem enskilt. Så ville han med alla under hand. De fem första sågo ut som livdömda. Deras bröst föllo in i ryggen av bristande andhämtning och om man sett noga efter hade man kunnat se huru deras hår hade höjt sig ett par centimeter på rötterna och hur det låg fuktigt över den kadaverösa hudsvålen. Allt blod hade lupit från ögonbäddarne och som två runda glaskulor insyddas i handskskinn syntes ögongloberna, orörliga, tvekande mellan att krypa ut i en bekännelse eller gå in och gömma sig med en djärv lögn.

Bönen lästes och sången om Jesu sår sjöngs men i kväll sjöngs den som av lungsiktiga och avtystnade stundom eller avbröts av en torr hosta som av törstiga. Så började de att gå. En av de fem försökte smyga sig ut, men återkallades av magisterns: stanna du.

Det var ett fruktansvärt ögonblick. Herr Theodor, som satt på första bänken var med bland de fem. Han kände sig obehagligt stämd. Icke därför att han hade någon synd i den meningen på sig, men han kände det kränkande i sitt allra innersta för en man att sålunda klä av sig. De fyra andra, de satte sig långt från varandra; gördelmakarn, som var ibland dem försökte ett gyckel, men det fastnade i halsen. De sågo för sig polis, fängelse, hospital, och i bakgrunden dårhuset. De visste icke vad som förestod, men att det var som att få 'ris i råstun' det kände de nog. En tröst, en enda i bedrövelsen,

var att *han*, herr Theodor, var med. De visste icke varför det var en tröst, men de kände i luften att något ont icke kunde hända honom, sonen till en professor.

– Kom in Wennerström, sade prästen, som tänt gasen i sakristian.

Wennerström gick in och dörren stängdes. De fyra sutto på var sin bänk och försökte alla möjliga ställningar för att få kroppen i vila, men det gick inte.

Slutligen kom Wennerström ut, förgråten, upprörd, och han gick genast sin väg genom kordörren.

När han kom ut på kyrkogården, som var alldeles igensnöad, genomgick han hastigt vad som förefallit därinne. Prästen hade frågat om han syndat. Nej, det hade han inte. Hade han drömmar? Ja! Drömmar äro lika syndiga, ty de visa att våra hjärtan äro onda, och Gud ser till hjärtat. Han rannsakar njurar och kommer att döma oss en gång för varje syndig tanke, och drömmarne äro tankar. 'Giv mig, min son, ditt hjärta, säger Jesus. Gå till Jesus, bed, bed, bed. Vad kyskt, vad rent, vad ljuvligt är, det är Jesus! Jesus från början och till slut, Jesus mitt allt, mitt liv, mitt hopp, min salighet! Späker köttet och varen stadige att bedja, säger Jesus! Gå i Jesu namn och synda icke härefter!'

Han kände sig revolterad, men krossad. Han kunde icke hjälpa att han var krossad, och i skolan hade han icke lärt sig något sunt förnuft mot den Jesuistiska sofistiken. Att drömmarne voro tankar, skulle han visserligen, med den psykologi han läst, vilja modifiera till fantasier, men lika gott, Gud red icke på ord! Hans logik sade honom att det låg något emot naturen i denna tidiga brånad. Icke kunde han gifta sig vid sexton år då han icke kunde försörja en hustru, men han kunde icke tänka ut nästa tanke och fråga varför han icke

kunde försörja hustru, då han var manbar, och hade han det, så skulle ändock han stannat mot: samhällslagen, stiftad av överklassen och bevakad med bajonetter. Alltså hade naturen blivit på något sätt kränkt, då manbarheten inträdde tidigare än förmågan att skaffa bröd. Detta var depravation! Hans fantasi var depraverad, och han ville rena den med försakelse, bön, strid.

När han kom hem sutto fadren och syskonen till bords. Theodor blygdes som en oren inför dem. Fadren frågade som vanligt om han hört när de fingo gå fram. Det visste inte Theodor. Han åt ingenting om kvällen och föregav illamående. Men sanningen var att han icke vågade äta om kvällarne. Så gick han upp på sin kammare och satte sig att läsa en skrift av Schartau som han fått av prästen. Den handlade om förnuftets fåfänglighet. Här, just i den sista punkt där han trodde sig kunna komma ur det oklara, här släcktes ljuset. Förnuftet, med vilket han stundom erfor ett svagt hopp att kunna taga sig ut ur de mörka bergen, även det var synd; mer synd än allt annat, ty det reste sig mot Gud, ville begripa det som icke skulle begripas! Varför 'det' icke skulle begripas det stod icke, men det var väl därför att i samma stund 'det' var begripet, var bedrägeriet upptäckt.

Han gjorde icke uppror längre, utan gav sig! Innan han gick i säng, läste han två morgonröster ur Arndt, hela syndabekännelsen, Fader Vår och Herre Välsigne Oss. Han var förfärligt hungrig, men det kände han med en viss skadeglädje, som om hans fiende lidit något ont.

Så somnade han. Frampå natten vaknade han. Han hade drömt att han var på Norrbacka, ätit en tvåriksdalers sexa och druckit champagne, samt slutligen gått in i ett enskilt

rum med en flicka. Så stod hela den förfärliga kvällen för honom igen.

Han sprang upp ur sängen, kastade lakan och bolster på golvet och lade sig på bara tagelmadrassen med endast en tunn filt över sig. Han frös och var hungrig, men djävulen skulle dödas. Han bad än en gång Fader Vår med några små tillägg, på egen hand. Hjärnan började så småningom töcknas, de stränga dragen i hans ansikte släppte av, munnen log, och luftiga, glada gestalter, lätta sorl, kvävda skratt, takter ur en vals, gnistrande glas och öppna levnadsmodiga ansikten, med fria blickar som mötte hans; så öppnar sig en dörrgardin; mellan röda sidenhängen sticker ett litet huvud fram, munnen ler och ögonen lova, bar är halsen till bröstens stigningar, axlarna runda som modellerade av en mjuk hand; kläderna falla av för hans blickar och han har kvinnan i sina armar.

När han vaknade slog klockan tre. Han var återigen slagen. Nu rev han madrassen ur sängen; föll på knä på kakelugnsstenarna och bad med egna ord en brinnande bön till Gud om räddning, ty nu kände han att han låg i strid med djävulen i egen person. Han lade sig igen på bara sängbotten och kände med en egen njutning hur gjordarne skar in i armar, lår och skenben.

Och om morgonen vaknade han i full feber.

*

I sex veckor låg han till sängs. När han kom upp var han friskare och ty värr starkare än han förut varit. Vilan, den utvalda kosten, läkemedlen hade ökat hans krafter, och därför blev striden dubbelt så stark efteråt. Men han stridde. Så blev han konfirmerad på våren. Det uppskakande uppträdet, då överklassen tog ed av underklassen på Kristi

Lekamen och Blod att den senare aldrig skulle befatta sig med vad den förra gjorde, satt länge i honom. Det oförskämda bedrägeriet som spelades med Högstedts Piccadon à 65 öre kannan och Lettströms majsoblater à 1 krona lb, vilka av prästen utgavos för att vara den för över 1800 år sedan avrättade folkuppvigglaren Jesus av Nasarets kött och blod föll icke under hans reflexion, ty man reflekterade icke den tiden, utan man fick »stämningar».

Året därpå avlade han studentexamen. Studentmössan var honom en stor glädje, ty omedvetet kände han sig i den ha fått fribrev som överklass. Något inbillade han och hans kamrater sig också att de visste, och lärarne förklarade dem mogna i vetandet. Men om alla dessa högfärdiga ynglingar åtminstone kunnat den gallimatias de skröto med. Hade man hört dem på studentsexan där de bedyrade, att de icke kunde fem procent av var lärobok de fått betyg på, och huru de försäkrade att de ansågo sig ha gjort ett mirakel som gått igenom studentexamen, så skulle en oinvigd haft svårt att tro dem. Och hade man vid samma sexa hört några av de yngre lärarne, som nu, då skråskillnaden var upphäven och ingen förställning vidare behövdes, öppet med halvt rusiga gester svära på att det icke fanns en lärare i hela kollegiet, som icke kunde bli kuggad i studentexamen, då skulle en nykter ha trott att studentexamen var ett snöre som kunde efter behag spännas mellan överklass och underklass, och då föreföll hela miraklet som ett oerhört bedrägeri. Ja det var en lärare som påstod vid bålen att man skulle vara idiot för att kunna inbilla sig, att en hjärna kunde samtidigt hålla ihop de tre tusen årtal historien innehöll, namnen på de fem tusen städer som funnos i världen, namnen på sex hundra örter och sju hundra djur, benen i människans kropp, stenarne i jorden, alla

teologiska lärostrider i världen, ett tusen franska glosor, ett tusen engelska, ett tusen tyska, ett tusen latinska, ett tusen grekiska, en halv million regler och undantag, fem hundra matematiska, fysiska, geometriska, kemiska formler. Han ville åtaga sig bevisa att den hjärnan som kunde det, den skulle vara så stor som kupolen på Observatorium i Uppsala. Humboldt kunde till slut inte multiplikationstabellen och professorn i Astronomi i Lund kunde inte dividera två sex-siffriga hela tal. De trodde att de kunde sex språk, och ändå kände de inte mer än fem tusen ord på sin höjd av de tjugotusen som deras eget innehöll. Och så talte han om hur han hade sett hur de fuskat. Åh! Han kände alla knep! Han hade sett hur de skrevo årtal på naglarna, hur de hade böckerna under bordet, och hur de viskade! Men, så slutade han, »vad fan ska man göra? Om man inte blundade så fick man aldrig några studenter!»

Om sommaren blev han hemma i trädgården på Norrtullsgatan. Han tänkte mycket på sin framtid, vad han skulle bli. De tittar han fått in i den stora Jesuitkongregation, som under namn av överklass har stiftat samhället, och vilkens hemligheter han aldrig kunde genomskåda, gjorde honom missnöjd med livet och han ville som präst rädda sig från förtvivlan. Men världen lockade honom. Den låg så ljus och klar och det starka jäsande blodet ropade på livet. Han slets i sin strid, och sysslolösheten gav honom ännu svårare anfåktelser. Hans dysterhet och avtagande hälsa började oroa fadren. Denne insåg nog hur det var fatt, men han kunde icke förmå sig att tala vid sonen i en så delikat sak. En söndags-eftermiddag hade professorn sin bror, fortifikationskaptenen hos sig. De sutto i trädgården och drucko kaffe.

– Har du sett på Theodor, så förändrad han är? frågade professorn.

– Ja, hans tid är inne, sade kaptenen, jag tror den har varit inne länge!

– Nå, sade professorn, vill du inte tala vid honom, jag kan inte, jag!

– Om jag vore ungt skulle jag spela farbrors roll, sade kaptenen, men jag skall skicka Gusten på honom! Pojken skall ha flickor, annars blir han förstörd. Stark ras, den här Wennerströmska. Va?

– Ja, sa fadren, jag var färdig vid femton år, men jag hade en läskamrat som icke fick konfirmeras därför att han vid tretton gjort en läsflicka med barn!

– Se på Gusten så han ser ut! Djäveln anamma är han inte så bred över länd och har såna skänklar som en gammal kapten! Han sköter sig han!

– Jo, jag vet nog vad det kostar, men bättre det än de gå och suska ner sig på luder, sade fadren! Vill du be Gusten ta Theodor med sig ut och ruska opp honom litet!

– Ja det ska jag göra, sade kaptenen.

Och därmed var den saken klar.

*

En afton i juli när det var som aldra varmast och allting stod i sitt högsta flor, under detta naturens havandeskap då allt som i våras befruktades nu håller på att bli frukt, satt herr Theodor på sin kammare och drömde. Han hade på väggen slagit upp ett stort Kom till Jesus, ett slags 'låt oss inte disputera' till brodern löjtnanten, som då och då gjorde en titt hem från Ladugårdslandet där han hade sitt regemente. Han var en glad själ, som alltid 'skött sig' som farbrodern sade, och han gav fan att slösa några grubblerier på världens

gång. I kväll hade han lovat Theodor att komma hem och hämta honom klockan sju, ty de skulle tala om firandet av fadrens födelsedag. Theodors hemliga plan var att försöka ta brodern med överraskning och få honom på bättre tankar. Men Gustens hemliga plan var att få Theodor till förnuft.

På slaget sju stannade en droska, (herr löjtnanten kom alltid i droska), och strax därpå hörde Theodor sporrklirr och sabelslammer i trappan.

– God dag gamle mullvad, hälsade den äldre brodern.

Det var en ung kraftig gestalt. Man såg de präktigaste vador under bottes-mollernas blanka skaft; och under syrtutens långa skört tecknade sig länder som på en percheronshäst. Den gyllene kartuschremmen gjorde att bröstet såg bredare ut och sabelkopplet hängde på ett par höfter som man kunnat sitta på!

Han kastade en blick på Kom till Jesus, grinade, men sade ingenting om den saken.

– Kom med nu Theodor så fara vi till trädgårdsmästarn i Bellevue och agera om gubbens festin. Tag på dig nu och kom bara, gamla Baruch.

Theodor ville göra invändningar, men brodern tog honom i armen och satte mössan baklänges på hans huvud, stack en cigarr i hans mungipa, och öppnade kommoddörren – Theodor kände sig löjlig och ryckt ur sin roll, men han följde.

– Nu kör du till Bellevue, sade löjtnanten åt åkarn, men kör så att dina fullblod ligga som remmar efter gatlorarne!

Theodor måste skratta åt broderns tvärsäkerhet. Aldrig skulle han ha kommit sig för att kalla en åkare, en gammal gift karl, du.

Under vägen pratade och snattrade löjtnanten om allt möjligt, och alla flickor de mötte tittade han på. Så foro de förbi ett hemvändande liktåg:

– Såg du, såg du, sade Gusten, en sån förbannat vacker flicka, som satt i sista vagnen.

Nej, Theodor hade inte sett, och ville inte se.

Och så mötte de omnibussen med alla flickorna från Norrbacka i. Då reste löjtnanten sig upp i droskan och kastade slängkyssar åt dem, mitt på gatan. Den var för galen.

Så uträttade de ärendet i Bellevue. På hemvägen svängde åkaren utan vidare order upp på Stallmästargården.

– Vi ska ha oss en bit mat, sade Gusten och knuffade brodern ur droskan.

Theodor var som bedårad. Han hade aldrig avlagt något nykterhetslöfte och han såg icke något syndigt i att gå på ett värdshus, ehuru han icke kommit sig för. Han följde, ehuru med andan i halsen.

I förstugan möttes löjtnanten av tvenne flickor som i nästa ögonblick lågo vid hans bröst.

– God dag mina duvor, hälsade han dem, och kysste dem båda på mun. Här ha ni min lärda bror, han är svendom han, men det är inte jag, eller hur, Jossan?

Flickorna tittade blygt på Theodor, som inte visste vart han skulle vända sig, så exempellöst fräckt, nästan naivt föreföll honom brodrens tal; och så rakade de opp för trapporna. Komna en trappa opp, möttes de av en liten svart flicka med förgråtna ögon, som såg städad ut och gjorde ett gott intryck på Theodor.

Och löjtnanten kysste icke henne, men han tog upp sin näsduk, torkade hennes ögon och befallde en kolossal sexa.

Det var ett ljust, glatt rum, med speglar och fortepiano, enkom inrett till backanaler. Löjtnanten öppnade pianolocket med sabeln och innan Theodor visste ordet av satt han på stolen med händerna på klaviaturen.

– Nu spelar du en vals, sade brodern.

Och se, herr Theodor spelade en vals. Och löjtnanten knäppte av sabeln och dansade med Jossan, en förfärlig vals så att sporrkringlorna höggo i stolsben och bordsfötter.

Därpå kastade han sig på en soffa och skrek –

– Kom hit slavinnor och befläkta mig!

Theodor föll in i mollackorder och var snart inne i Gounods Faust. Han vågade icke vända sig om.

– Gå och ge honom en kyss, viskade brodern, men det vågade ingen av flickorna. Nej de voro som rädda för honom och hans dystra musik.

Men den djärvaste gick fram till pianot och ville säga något.

– Är det inte Friskyttan? frågade hon.

– Nej, svarade Theodor artigt, det är Faust.

– Han ser så städad ut, din bror, sade den lilla svarta som hette Riken. Det är annat än du din gamla Schajas!

– Han är präst också, viskade löjtnanten.

Detta gjorde ett djupt intryck på flickorna, och de kysste numera icke löjtnanten annat än i smyg, och på Theodor sågo de förlägna och med en skygghet som höns på en bandhund. Och så kom sexan! Kors så mycket mat! Det var aderton assietter, utan alla varma rätter. Och så slog Gusten i suparna.

– Skål du gamla prästgesäll, sade han. Och Theodor kunde inte låta bli att smaka på brännvinet. Och det värmdes så gott, och det föll en tunn varm slöja över hans ögon, och

matlusten kom som ett vilddjur i hans inälvor. Och den färska laxen med sin halvankomna smak och dillen med sin dövande narkotiska; och rädisorna revo i strupen och begärde öl, och de små biffstekarna med portugisisk söt lök som luktade som en dansande varm flicka, och hummeraladåben med dofter från havsstranden, och de färska pressgurkorna med giftig ärgsmak som knastrade så skönt mellan tänderna; och så kycklingen uppstoppad med persilja som erinrade trädgårdsmästare .. Och portern rann i hans ådror som varma lavaströmmar, men ovanpå jordgubbarne, pang, där small champagnen och flickan kom med den frustande drycken som rann lik en källa. Och så skulle flickan ta sig ett glas med. Och så talade hon och löjtnanten om allt möjligt. Och Theodor satt där som ett nysavat träd, och maten jäste i hans kropp så att han kände sig som en vulkan. Nya tankar, nya känslor, nya åsikter, nya synpunkter fladdrade som fjärilar omkring hans panna. Och så satte han sig vid pianot; men vad han spelade visste han ej. Han kände tangenterna under sina finger som en hop hårda benbitar dem hans ande skulle pressa liv ur, ordna, samla, och så bryta sönder, upplösa. Han visste icke huru länge han spelade, men när han slutat och vände sig om kom brodren in i rummet. Han såg lycklig ut som ett högre väsen och hans ansikte strålade av liv och kraft. Och så kom Riken in med en bål, och strax därefter kommo alla flickorna upp. Och löjtnanten höll skålar för dem, den ena efter den andra. Och Theodor tyckte att allting var som det skulle vara och han blev slutligen så djärv att han kysste Riken på axeln. Men hon drog sig undan och såg förnärmad ut, och då skämdes Theodor.

Och när klockan var ett, måste de gå.

När Theodor kom hem på sin kammare i ensamheten var han alldeles opp och nervänd. Han rev bort Kom till Jesus, icke därför att han icke trodde på Jesus mer, utan därför att han tyckte det var skrymteri. Han förvånades över att hans religion satt så lös på, som en helgdagsrock, och han undrade om icke det var opassande att gå söndagsklädd hela veckan. Han fann i sig en enkel vardagsmänniska, som han gott kunde fördra, och han tyckte sig mera i frid med sig själv då han träffade sig så här, enkel, anspråkslös, ouppskruvad. Och om natten sov han en tung god sömn utan drömmar. När han steg upp följande morgon, voro hans bleka kinder något fylligare och han erfor en glad lust att leva. Han gick ut att promenera, och hur han gick, kom han ner åt Norrtull. – Om jag skulle gå in på Stallmästargården, tänkte han, och se hur flickorna må. Och så gick han in i stora salen. Där sutto Riken och Jossan ensamma i morgondräkter och snoppade krusbär. Och innan han visste ordet av satt han vid deras bord med en sax i handen och snoppade krusbär. Och de pratade om den föregående kvällen och om brodren, och om hur roligt de hade haft. Och det talades icke ett oanständigt ord. Och han tyckte att det var som att vara i familj, och detta kunde icke anses syndigt. Och så drack han kaffe och bjöd flickorna med. Och så kom mamselln, värdinnan, och läste högt ur Dagbladet för dem och då var alldeles som om han varit hemma hos sig.

Och han kom igen. Men en eftermiddag kom han en trappa upp till Riken. Hon satt och sydde på en hålsöm. Theodor frågade om han gjorde henne besvär. – Åh för all del, visst inte, tvärtom. Och så talade de om brodren. Han var ute på fältmanöver och rekognosceringar och skulle inte

komma hem på två månar. Och så drucko de punsch och kallade varann du.

En annan dag mötte Theodor henne i Hagaparken. Hon gick och plockade blommor. Och så satte de sig i gräset. Hon var klädd i en tunn sommarklänning, så tunn att han såg det övre av hennes bröst som tvenne vita höjningar med en mörk sänka emellan. Han tog henne om livet och kysste henne. Hon kysste honom igen så att det svartnade för hans ögon. Då drog han henne till sig som om han ville kväva henne, men då slet hon sig lös och sade mycket allvarsamt att han måste vara snäll om de skulle träffas igen.

Och så träffades de i två månar. Theodor var kär i henne. Han höll långa allvarliga samtal om livets höga uppgifter, om kärleken, om religionen, om allt, och dess emellan gjorde han sina angrepp på hennes dygd, men blev alltid tillbakalagen med sina egna ord. Och då skämdes han så förfärligt att han kunnat tänka så lågt om en oskyldig flicka. Hans passion antog slutligen en form av hög beundran för denna stackars flicka som mitt i frestelserna kunnat bevara sig ren. Han hade slagit prästexamen ur hågen, ville ta graden och – vem vet – kanske gifta sig med Riken. Han läste numera poesi för henne och hon sydde. Kyssa henne fick han så mycket han ville, krama henne, vara ganska närgången, men icke vidare.

Slutligen kom brodren hem. Då ställdes genast till ett kalas på Stallmästargården och Theodor fick vara med. Men han skulle spela för dem; spela oupphörligt. Han satt mitt inne i en vals som ingen dansade efter då han vände sig om, och såg att han var ensam i salen. Han steg upp och gick ut i förstugan. Kom in i en länga av smårum; kom längst in i ett sovrum. Där såg han en syn, som kom honom att genast rusa ut; ta sin hatt och försvinna, ut i natten.

Först mot morgonen befann han sig åter i sin kammare på Norrtullsgatan, ensam, förkrossad, berövad all tro, på livet, på kärleken, och på *kvinnan* naturligtvis, ty det fanns bara en kvinna i världen, och det var Riken på Stallmästargården!

När den 15 september inföll, reste han till Uppsala för att läsa på prästexamen.

Åren gingo. Hans goda förstånd släcktes så småningom under alla de stupiditeter han nu dagligen och stundligen trumfade i sin hjärna. Men när natten kom och motståndet upphörde, då bröt naturen ut och tog med våld vad den upproriska människan ville göra henne stridigt. Han blev sjuklig. Hans ansikte föll in och man kunde se alla kraniets mera framstående ben; huden blev gulvit som ett spritlagt fosters, och såg alltid fuktig ut och mellan de tunna skäggstråen slogo finnar fram. Ögat var släckt; händerna magra så att alla ledgångar stucko genom skinnet. Han såg ut som en plansch till ett tendensarbete om de mänskliga lasterna och ändock var han ren.

En dag bad professorn i moralteologi, som var en gift men sträng man, att få tala enskilt vid honom. Professorn frågade så diskret som möjligt om han hade något på hjärtat, så skulle han lätta sig. Nej han hade icke någon synd, men han var olycklig. Professorn uppmanade honom att vaka och bedja och vara stark.

Från brodern hade han fått ett långt brev, där denne bad honom icke taga så djupt den där bagatellen han visste. Det var dumt att ta flickor seriöst. 'Betala och gå!' se där hans filosofi, och med den stod han sig gott. Leka när man var ung, allvaret komme nog sen. Äktenskapet var en borgerlig institution för släktets uppamning, ingenting vidare. När vi stadgat oss, skulle vi gifta oss o.s.v.

Härpå svarade Theodor i ett långt av sann kristlig anda genomträngt brev, som blev obesvarat.

*

Sedan Theodor avlagt dimissionsexamen på våren, måste han resa till Skövde på sommaren för att genomgå en kallvattenskur. På hösten återkom han till Uppsala. Men de nya krafter han förvärvat voro naturligtvis bara nytt bränsle på elden.

Han blev allt sämre och sämre. Hans hår var nu så tunt att huden lyste igenom. Hans steg voro släpande och när kamrater sågo honom på gatan så ryste de som för en lastfull människa. Han började märka det själv, och blev skygg. Gick bara ut om kvällarne. Vågade icke sova i säng om nätterna. Järnet som han intagit i övermått hade förstört hans matsmältning. Sommaren därpå sändes han till Karlsbad.

Hösten därefter började ett rykte löpa i Uppsala, ett otäckt rykte, som drog likt ett mörkt moln över horisonten. Det var som om man glömt att stänga en kloaklucka och en gräslig stank kommit att helt hastigt erinra om att staden, den härliga kulturskapelsen vilade på en undergrund av förruttnelse, som när som helst kunde spränga rören och förgifta hela samfundet. Man viskade att Theodor Wennerström i ett anfall av ursinne hade överfallit en kamrat i sitt hem och gjort honom skamliga propositioner. Den gången hade man viskat sant.

Fadren kom upp till Uppsala och höll råd med dekanus i teologiska fakulteten. Professorn i patologi tillkallades. Vad skulle man göra. Läkaren teg. Slutligen åtspordes han.

– Efter som jag frågas, skall jag väl svara, sade han, mina herrar, I veten såväl själva som jag, att det bara finns ett medel.

– Och det är? frågade teologen.

– Behöver ni fråga varmed naturen skall botas, sade läkaren.

– Ja, det behövdes verkligen, sade teologen, som var gift, ty det var icke natur att människan skulle vara otuktig.

– Fadren sade att han visste det endast umgänge med kvinna kunde hjälpa, men han ville icke ge sin son ett sådant råd, ty, tänk, om han ådrog sig en sjukdom.

– Då är han en åsna, om han inte kan akta sig, sade läkaren.

Dekanus bad att få ett så upprörande samtal förflyttat till en lämpligare lokal. Han hade ingenting att i ämnet tillägga. Och därvid blev det.

Som Theodor var överklass tystades saken ner. Efter ett par år tog han praktisk teologisk examen och sändes till Spa. Kinan som han intagit hade satt sig i knäna och han gick mellan två käppar. I Spa skrämde han till och med sjuklingar med sin förfärliga uppsyn. Men det var en trettiofemårig ogift tyska, som tycktes ha fattat medlidande med den olycklige. Hon satt hos honom i en enslig berså i brunnsparken och talade om livets högsta frågor. Hon tillhörde en stor Evangelisk allians med sedeförbättrande syfte. Hon hade prospekter till tidningar och tidskrifter som ville verka för osedlighetens avskaffande mellan ogifta, särskilt prostitutionens upphävande. – Se på mig, sade hon, jag är trettiofem år och är jag icke i min fulla hälsa. Vad tala dårarne om att osedligheten är ett nödvändigt ont. Jag har vakat och bedit, och jag har kämpat en god kamp för Herrans Jesu Kristi skull.

Den unge prästen såg på henne, på hennes fylliga barm och höga ron, och så såg han på sig själv, och tänkte: det är fasligt olika med människor och människor här i världen!

På hösten voro komminister Theodor Wennerström och dygdädla jungfru Sophia Leidschütz förlovade.

– Räddad, suckade fadren, när han mottog underrättelsen i sitt hem på Norrtullsgatan.

– Få se hur det där går, tänkte brodern i sin kasern på Ladugårdslandet. Bara icke min kära Theodor är av »Jene Asra, welche sterben wenn Sie lieben».

Theodor Wennerström gifte sig. Nio månader efter födde hans hustru en rakitisk son till världen. Tretton månader därefter var Theodor Wennerström död.

Läkaren som avgav dödsattesten ruskade på huvudet, när han såg den frodiga storväxta kvinnan stå gråtande vid den lilla likkistan, i vilken skelettet av den tjugufåttååriga unge mannen vilade. – »Plus var för stort och minus för litet», tänkte han, »och därför åt plus opp minus.» Men fadren som mottog dödsbudet en söndag, satte sig att läsa en predikan. Och när han slutat, tänkte han för sig själv: världen är allt bra opp- och nervänd, när de dygdige få en sådan lön!

Och den dygdädla änkan född Leidschütz gifte om sig två gånger och fick åtta barn, och skrev uppsatser om överbefolkning och osedlighet. Men svågern sade att det var en förbannad kvinna som tog livet av sina män.

Men den odygdige löjtnanten gifte sig och fick sex barn, och blev major och var lycklig till dagarnes ända.

